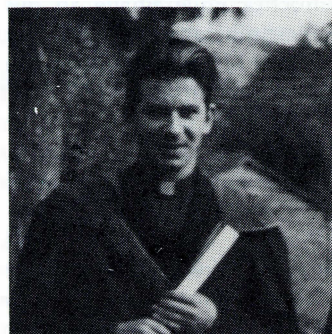

BISEACH I ZAMBIA

Pádhraicín Dárby
Bealtaine 1983.

Tá mé ar ais i Zambia i gceart lár na hAfraice. Ó tharla gur ar maidin (an lá deire de mhí na Nollag) a bhí m'eiteallán ag imeacht as Bleá Cliath b'éigean dom an baile a fhágáil an lá roimhe sin agus an oíche a chaith i mBleá Cliath. Thug mo cháirde ansin chuig seó Nollag Mháirín Potter mé (*'Na Páistí sa gCoill'*). Ní raibh sé thar moladh beirte, b'fhacthas dom. Beag an ghoir a bhí aige ar an oíche roimhe sin i nGairm-Scoil Choilm Cille. Ní fhéadfadh an oíche chéanna a theacht ní ba thráthúla dhomsa. Ó ba í an oíche dheire sa mbaile agam í, agus fuair mé an-tsásamh ar chuile shórt idir phoirt, amhráin, damhsa an cupán tae agus ar ndó ní áirím an comhlúadar. Chruthaigh Joe Steve thar cionn mar fhear a' tí, nár laga Dia é. Rinne mé fhéin agus mo mhama ceapairín beag de waltz, a mh'anam; ba mhaith uaithi-se lá den tsaoil, ach shílfeá gur dhá chois chlí atá orm fhéin, fairíor. Thug mé mo chuid deiseanna ceoil ar ais liom agus bím a' baint corr-shinneán astu. Seo é an chéad uair agam na píobáí uilleann a thabhairt liom; shíl mé i gcónaí nach seasfaidís an teas ach dheamhan blas mairg orthu, fós ar aon chaoi.

Istigh sa bpríomh-chathair, Lusaka, atá mé i mo chónaí an géabh seo. An paráiste a raibh mé ann cheana, amuigh sa bhfiántas, is fairsinge go mór é ná Conamara fré chéile. É faoi choillte uilig agus loma lán de ainmhithe allta. Na daoine atá ina gcónaí ann, agus ní mórán é de áit chomh fairsing leis, tadar mar bhí a sinsir leis na cianta, mórán. Saothraíonn siad an saol, go deimhin. Chuala muid uilig scéalta faoin teacht aniar a bhí sna sean daoine fadó idir fhir agus mhná. Mar a d'iompraidís bearta cibé as Tulaigh na Síóg agus cléibh ime agus uibheacha go Gaillimh de chosa boinn ar dhroch bhóithre. Agus iad ina dtroscaidh go minic. Tá na scéalta sin le creidiúint, mara mbeadh de chruthúnas orthu ach go bhfuil an cruatan ceannan céanna le feiceál anseo inniu. Cén t-iontas go bhfuil go leor acu ag tréigean na tuaithe agus ag déanamh ar na bailte móra? Isteach anseo go Lusaka a thagann a bhfurmhór ag súil le obair, ach fairíor tá scéal na dí-fhostaíochta anseo níos measa ná in Éirinn arís dá dhonacht é in Éirinn faoi láthair. Is iondúil gur de réir treibhe a chruinníonn siad le chéile sa mbaile mór mar a chruinníodh muintir Chonamara i gCamden Town fadó cuir i gcás, muintir Mhuigheo i bpáirt eile de Londain, na Ciarraíocha i bpáirt eile agus dá réir sin. Amuigh ar imeall na

cathrach a dhéanann siad cónaí, áit nach bhfuil feiceál ar bith orthu ag turasóirí ná ag dream galánta. Is garr a thógann sé orthu sórt teach a thóigeál. Sin a fhágann go bhfuil Lusaka ag fás go tréan, agus paráiste nua as an bpíosa é an áit a bhfuil mise i mo shagart pobail ann.

Ach an oiread le bunáite chuile chathair faoin domhan tá an saibhreas agus an daibhreas anseo i Lusaka. Na Sasanaigh a leag amach an chathair nuair a bhí siad i seilbh. Tá an phríomhshráid ionchurtha le Sráid Uí Chonaill Bhleá Cliath, mara bhfuil sí níos leithne arís. Crainnte ioldaithe i lár báire agus foirgní árd nua-aoiseacha ar 'chaon taobh. An chuid den chathair atá go maith as tá sí go hálainn, gan bhréig gan mhagaidh. Coinníonn siad deas glan í freisin, leis an gceart a thabhairt dóibh. Cuireann crainnte, toir agus bláthanna barr slaicht uirthi, an spéir ghorm ós do chionn agus an ghrian ag scalladh. An gcuimhníonn sibh ar an gcoicís bhreá udaí a tháinig i ndeire mhí Iúil an Samhradh seo caite nuair a bhí muid inár smístí thíos ar an Trá Mhoir, ar an Trá Bhig agus ag chuile chaladh eile a raibh fuarú beag le fáil ann? Mar sin atá chuile lá anseo, 'ndáil leis. Fágann na hoích-eannta fuar sa nGeimhridh ceart go leor ('sé an Geimhreadh mí Meithimh agus Iúil) agus airíonn na créatúir an fuacht cheal éadaí agus pluideanna; maidir le tinteáin nó simléir 'sna tithe níl a leithéidí ann. Ach ag caint ar lucht an tsuibhris a bhí mé sul a tharraing mé anuas an aimsir. Níl baol ar bith nach bhfuileadar sin go maith as: scarbhóntaí, togha na dtithe, agus na mbóithre, carrannaí, uisce reatha, solus, fón, an telly fhéin (agus an cosamar céanna air atá le feiceál air sa mbaile, Dallas agus seafóideacha den tsórt sin). Linn snámha ar chúil corr-cheann de na

tithe seo freisin. Lucht gnaithe, lucht polaitíochta agus daoine gairmiúla mar dhochtúirí iad seo. De bhunú Zambia a bhfurmhór ach tá corr-dhuine geal agus corr-Indiach le feiceál fós. Bhí cáil saibhris ar Zambia roinnt blianta ó shoin mar gur inti atá cuid mhaith de mhianra copair an domhain. Bhí an t-airgead ann agus b'iomdha Éireannach a fuair slí bheatha anseo an uair sin — innealtóirí, múinteoirí agus a leithéidí. Ach d'imigh sin agus tháinig seo. Thit luach an chopair de réir a chéile. Creidim nár chuidigh teicneolaíocht nua an '*micro-chip*' le margadh an chopair chor ar bith, ach is beag é mo scil sa '*chip*' céanna. Ar aon chaoi, is ar éigin gur fiú an copar a bhaint aníos as an talamh faoi láthair. Tá an Rialtas briste dhá bharr sin (agus ní taobh leis an bhfáth sin é bheith briste, ach sin scéal eile). Tá Zambia ar cheann de na cheithre thí a dtugann Rialtas na hÉireann cúnamh dhóibh — ós cionn milliún go leith punt do Zambia i mbliana. Chomh fada is is léar dom tá an t-airgead sin dá chur ag obair go críonna agus go fiúntach. Beirt amháin atá tagtha amach ar cheann de scéimeanna na hÉireann iad Beirín as Ros an Mhíl agus a fear, Seán, as Co an Chláir. Lánúin níos deise ní chasfaí ort i do shiúl lae agus mara bhfuil ceathrar gasúir bheaga álainne acu castar leo é. Tadar buailte orm anseo agus ar ndó is ag Gaeilgeoireacht a bhím fhéin agus Beirín nuair a bhíos muid asainn fhéin. Níl aon duine eile 'aniar' anseo i Lusaka gur feasach dhom. Tá an tSiúir Treasa as Ros an Mhíl an-fhada uaim agus an tAthair Pádraigh Ó Ceallaigh as Cor na Móna an t-achar céanna — fear a bhí práinneach as an eagrán deireannach de '*Bhiseach*' nuair a thug mé dhó é. Gaeilgeoir líofa eile é an tAth Colm Ó Ríordáin as Tamhain. Tá Fáthartach eile sa tír seachas mé fhéin, 'Mr P Faherty' de réir leabhar an fón. Bhí brath orm glaoch a chur air ach dar fia bhí scáth orm. Níl aithne ar bith agam ar an bhfear groí, níl fhios agam an anoir nó aniar dó, nó an dubh nó bán é. Tá cuid de mhuintir Fhátharta sách dubh, a mh'anam ('ribeachaí dubha'), ach sé an mí-ádh uilig é má tá duine acu ina 'bhlack' amach is amach! Shoraí uaidh mar scéal, ná téadh muid níos faide leis!

Mionlach beag iad lucht an tsuibhris. Caithfidh mé fhéin a chomhaireamh ar dhuine acu. Nach bhfuil cúpla culaith éadaí agam! Agus ní taobh le péire amháin bróga atá mé ach an oiread. Sin saibhreas sa tír seo. Agus cén fhág tú mo charr (de dhéanamh van a'phosta)? Bíonn leath-mhíle duine ag Aifreann an Domhnaigh agus ní bhíonn de charrannaí taobh amuigh de theach a'phobail ach mo charr-sa. Rothar fhéin ní bhíonn ann. Kabanana ('Áit na mBananas') is

ainm den áit. Áit aerach é, tá foirgní arda lár na cathrach le feiceál chúig mhíle síos uait. Níl oiread is liobar teara ar aon bhóthar san áit. Clascanna móra doimhne i lár an bhóthair tar éis séasúr na báistí. Tagann bus cheithre huaire sa ló. Dá bhfeicfeadh sibh na háiteacha a dtéann an bus sin! Ní iontas na busanna bheith briste síos leath na gcuarta. Téann mo cháirín fhéin in áiteacha aisteacha freisin, muis. Ag tabhairt cuairt ar thithe na gCríostaithe an obair is mó atá orm ó tháinig mé. Is garr go mbeidh siad siúlta agam anois, cúpla mí eile nó mar sin. Tá aithne mhaith orm faoi seo ag imeacht sna casáin is mo haitín glas-uaithe orm (ná bí amuigh faoin ngréin anseo gan hata) agus cúpla duine de mhuintir na háite romham amach do mo thionlacan (is orthu nach mbíonn aon hata ná aon chall acu leis, iad beag beann ar an teas). Mara mbíonn fáilte roimh an sagart ní lá go maidin é. 'Sé an chéad rud ná thú a chur i do shuí taobh amuigh de'n teachín ar scáth na gcrainnte — ar chathaoir má tá a leithéide acu, ach is iomdha cineál suíochán atá curtha fúm le ráithe; boscaí, stumpaí crainnte, buicéid iompaithe droim ar ais... Is minic gur málaí a chuirtear faoin lucht tionlacan. Cearca, muca, madraí, gasúir bheaga, rí-rá; 'ciúineas, tá an sagart tagtha! a déarfás mama nó deaide nó mamó. Buailfear cic ar mhada agus buille de shlat ar bhanbh. Nuair atá chuile dhuine suite agus socraithe sin é an uair a labhairteofar agus a gcrathfear lámh leat. Tosóidh an comhrá ansin. Tá teanga na háite ar mo thoil agam fhéin faoi seo, nó maith go leor ar aon chaoi, agus is mór an gar é sin ar ndó. Inseann siad amach chuile shórt, níl aon cheilt ar thada. B'fhéidir gur bean a bheadh sa teach ag iarraidh muirín mhór a thóigeál agus a fear ar an ól. Nó as obair, nó imithe uaithi uilig. Bheadh olc ort do na fir. Tá corr fhear maith ann, agus an togha, ach is corr dhuine é. Tháinig bean go dtí mé an lá cheana, coicís tar éis dom cuairt a thabhairt uirthi. Idir an dá linn bhí sí tar éis a h-ochtú páiste a thabhairt ar an saol, agus ní raibh aon mhaith ann ag a leadaí de fhear mara ngabhfaidh sí amach ag obair ag feilméara an lá dár gcionn. Cé'n brí ach nach ndéanann sé fhéin smeach ar bith ach ag maireachtáil uirthi-se agus ag ól phoirtín dó lúm. Amach léi ag obair, ach mí-thráthúil go leor bhuail an malaria í agus b'éigean di tabhairt suas. Má b'éigean fhéin ní dheachaidh léi, an créatúr, gur bhuail sé go dona í dhá oíche i ndiaidh a chéile agus gur chaith sé amach uilig í an dara oíche, í fhéin agus a h-ochtair gasúir. B'iad a chlann féin iad freisin, ar ndó. Sé'n chaoi a raibh súil aige ar bhean eile. B'éigean don mháthair agus do na gasúir bóthar a bhualadh go dtí 'n a deirfiúr ar an taobh eile de Lusaka, agus is ar an mbealach a tháinig sí le mise a fheiceál. Ní raibh

tada ag cur as dí ach an mac is sine mar go bhfuil sé meabhrach agus seans aige dul ar aghaidh amach anseo, ach dá bhfágfaidh sé scoil Khabanana ní bhfuighfeadh sé aon áit in aon scoil eile (tá na scoileanna plódaithe, tar éis nach dtéann leath na ngasúir ag scoil ar bith). Meastú an dtógfadh na Críostaithe isteach é go dtí deire na bliana? B'shin é a bhí uaithe. Ba ghearr an mhoill a bhí ann go raibh áit faighte (agus, a Thiarna, nach mé a bhí bródúil as mo chuid Críostaithe!) — thug fear amháin áit chodlata dhó agus beathóidh teach eile é. Bhí sí sásta ansin agus d'imigh léi de shiúl cos, an páiste ar a droim, sumachán eile ina baclaínn agus an chuid eile ag siúl. Gan aici de mhaoin an tsaoil ach an téadach ar a craiceann. Cosnócht, ar ndó, mar tá chuile bhean eile sa bparáiste. Ceard atá i ndán di anois? Níl fhios agam. Níl deontas ná pinsean ann, ná aon tsúil leis. Ní scéal le duine é ach le go leor. Tá fhios agam rud amháin: má fhágaim-se cead isteach sna Flaithis is fada siar sa líne a bheas mé, beidh na créatúir seo ina bplód isteach romham, mar tá a gcuid peiríocha dhíobh acu.

Sé'n rud is mó a bhfuil suim agam ann ná na comhluadair Chríostaí, mar thugann muid orthu. Tá an paráiste roinnte ina shé chuid agus cruinníonn 'chaon pháirt uair sa tseachtain. Léann duine píosa beag de'n Bhíobla agus bíonn siad ag dul dó sin go mbaineann siad meabhair eicint as. Ghníonn siad roinnt urnaí in éindigh agus tugann an ceannphort obair eicint le déanamh do chuile dhuine: cuairt a thabhairt ar na h-easláin, cuir i gcás, nó cúnamh a thabhairt do dhuine eicint i gcruachás. Cuireann siad féin aithne ar a chéile ar an gcaoi sin agus de réir a chéile méadaíonn a muinín as a chéile (tá gnás na h-easarlíochta láidir fós san Afraic agus an fhaitíos ag na daoine roimh a chéile dhá bharr, díreach mar a bhí faitíos roimh an droch-shúil in Éirinn go dtí le fíor-ghairid). Tá súil agam cuid mhaith de mo chuid ama a chaitheamh leis na comhluadair Chríostaí seo, taoisigh a mhúnadh agus a mhúnláí, agus coinneál orm go dtí go mbeidh meas ceart acu orthu fhéin agus misneach acu cur le chéile agus bualadh faoi scéimeanna lena saol a fheabhsú. Sin é atá sa bplean agam ar aon chaoi.

'Sé Aifreann an Domhnaigh ócáid mhór na seachtaine. Beag an ghnaithe a bheadh agaibh ann, tá faitíos orm, mar tógann sé dhá uair a chloig go leith. Níl mé ag áireamh na bhFaoistín roimh an Aifreann ná cruinníocha agus rudaí tar éis an Aifrinn: dhá uair go leith ó shroichim an altóir nó go bhfágaim arís í. Tugaim seanmóir fhada ceart go leor; ceathrú uaire nó fiche noiméad — níl meas ar bith anseo ar na 'cúpla focal'.

Ach ní mise a chuireann an mhoill orthu ach iad fhéin. Aon cheo is féidir a chasadh cantar é. Agus cantar go maith é freisin. Níl orm-sa ach suí ar mo chompóird agus scaoileadh leo! Tá siad in ann na drumaí a chur ag caint, beagnach, agus obair fir é sin. Na fir ina suí ar thaobh na láimhe clé — ar nós an Chnoic ach gur ar shaileanna adhmaid socraithe ar bhríci a bhíonn siad ina suí anseo. Bíonn an t-urlár scuabtha amach go maith agus is air a shuíonn na mná. 'Siad a bhíonn gléasta go dathúil — cineál bráithlín éadtrom (*citenge*) casta faoina gcom agus corr-ghúna anseo is ansiúd. Iad uilig an-ghlan, idir fhir agus mhná. Bíonn deichniúr nó dáréag cailíní ag damhsa le linn 'Glóire do Dhia sna hArdá', damhsaíonn siad aníos fad an tséipéil amach roimh lucht tairgthe na nOfrálacha agus arís tar éis na Comaoine. Fairíor gan pictiúr reatha agam dhíobh le cur abhaile go bhfeicfeadh sibh iad, ní áilleacht go dtí é agus iad uilig ar chó-chéim go mall, uasal, maorga. 'Sna boinn, ar ndó, ní gá dhom a rá. Chítear dom go bhfuil muintir na hAfraice i bhfad níos solúbtha ina gcolainn ná muid. Ní shin le rá nach bhfuil chuile dhuine de na cailíní seo i ndon siúl díreach — tá, agus damhach uisce á iompar ar a gcloigeann cúpla míle bealaigh ar chasáin aimhréidhe gan oiread is deoir fhéin a dhóirteadh.

Is iomdha rud eile a bhféadfainn trácht air. Pá an fhir oibre, an té a bhfuil obair aige: ó dó-dhéag go dtí chúig, chúig phúnta dhéag sa tseachtain, agus an luach céanna ar chuile ní atá air sa mbaile againn fhéin. D'fhéadfainn cur síos ar chomh cóir leo dá laghad dá bhfuil acu. B'éigean dom fuagairt ó'n altóir nach nglacfainn aon bhéillí ná deochanna in aon teach ní ba mhó mar bhíodar ag ceannacht Coke agus rís agus rudaí le tabhairt dom ar mo chuairt, agus gan iad in acmhúinn. Ní mór do dhuine a bheith cúramach — is masla mór dóibh cur suas do bhrontannas.

Cér fhág mé ansin na galraí agus na haicfidí? Sé'n caoi a bhfuil an scéal, ní féidir é inseacht ceart. Níor bhfoláir do dhuine theacht amach anseo é fhéin lena fheiceál ceart, agus an uair sin fhéin ní móide gur tuiscint an-mhaith a bheadh aige air ag filleadh abhaile dhó. Furrmhór na dturasóirí, is ag breathnú ar Eas Mhór Victoria a thagann siad, ceann de iontaisí móra an domhain. Ag fiach a thagann tuille, agus fairíor nach sa mbaile a fhanann siad sin! Clóiseann muid scéalta anseo faoi phóitséaraí a mharaíos tréada elephant le maisín-ghunnaí. Dá mhéid ainmhithe allta

(ar lean leath. 18)

SÉIPÉAL AN CHNOIC

Fuair an tAth. Seán Ó Ceannabháin, Sagart Paráiste an Chnoic, bás ar an 1ú Márta, 1840. Bhí sé sean nuair a fuair sé bás ach le tamall roimhe sin bhí sé ar a dhícheall ag iarraidh seipeál nua a thoigeál ar an Tulach mar nach raibh sa seipeál a bhí á úsáid ar na Creagáin ach bráicín nach raibh in ann dhá scór duine a choinneál. Bhí Bláca an Chaisleáin an-mhór leis an Ath. Ó Ceannabháin agus bhí cúnamh á thabhairt acu dhó le ballaí an tseipéil a thoigeál san áit a bhfuil Seipeál na Tulaí inniu. Bhí na daoine ag tabhairt aolchloch as Árainn ina gcuid bád agus bhí an Blácach ag dó an aoil thíos in aice leis an gCaisleán.

Sagart ó Chathair na Mart, an tAth. Seán Ó Gráda, a tháinig mar Shagart Paráiste in áit an Cheannabhánaigh. Ba ghearr sa bparáiste é nuair a thárla achrann idir é fhéin agus na Bláca. Is cosúil nach raibh sé sásta leis an leatrom a bhí na Bláca ag imirt ar a chuid tineontaithe ar an Tulach agus rudaí eile nach é. Bheartaigh an tAth. Ó Gráda seipeál nua a thoigeál ar an gCnoc agus an seipeál leath-chríochnaithe thiar a fhágáil mar a bhí sé. Iarradh cúnamh oibre agus airgid ar mhuintir an pharáiste. Deich scilleacha a leagadh ar chuile theach agus an oiread seo laetha oibre chomh maith. Bráicín eile de theach pobail a bhí ar an gCnoc ó thuaidh den áit a bhfuil an seipeál anois. Tá sé sa mbéaloideas gur díon de bharannaí fataí a bhí air. D'iarr an tAth Ó Gráda cabhair ar dhaoine taobh amuigh den pharáiste. I litir a sheol sé chuig an 'Galway Vindicator' i Meitheamh, na bliana 1842, deir sé go raibh sé ag iarraidh cúnamh 'chun go mbeadh ar mo chumas seipeál a thoigeál do mo pharóisteánaigh bhochta. Le cúig nó sé de bhlianta

anuas is amuigh faoin aer a éisteann siad an tAifreann gach Domhnach agus lá saoire gan de chosaint acu ón drochaimsir ach d'ion na spéire'.

Is cosúil gur tháinig riar síntiúisí isteach mar go raibh cáil na bochtaine ar Chois Fharraige agus spreag trua na daoine. Bhí go leor paráistí eile ag iarraidh seipéil a thoigeál agus bhí daoine ag éirí tuirseach don síor-iarratas.

In ainneoin na ndeacrachtaí chuaigh an obair ar aghaidh. Leagadh an bhunchloch ar an 19ú Feabhra, 1844. Fostaíodh Mr. Murray a dhein cuid den obair chloice ar an Ardeaglais i dTuaim. Is cosúil gur deineadh an obair réasúnta sciopaí mar bhí seipeál an Chnoic réidh le coisreagan ar an Domhnach, an 28ú Iúil, 1844. Domhnach speisialta a bhí sa lá seo mar ba é sin an Domhnach a bhí leagaithe amach le paidreacha a rá ar son Dhomhnall Mór Ó Conaill a bhí faoi ghlas ag Gallaibh de bharr a iarrachtaí ar son Reipéil. Bhí slua mór idir mhaithe is móruaisle, idir chléir agus tuata bailithe i seipeál an Chnoic an Domhnach sin. Tar éis don Ath Ó Gráda Aifreann a 12.00 meán lae a rá, chuaigh Ardeasbag Thuama, Seán Mac Éil chun na hAltóra agus thug sé seanmóir bhreá uaidh i nGaeilge. Ansin choisrigh sé an seipeál. Thóg na searmanaisí uilig thart ar 3 uair a chloig. Chomh maith leis sin, cuireadh thart ar 400 duine idir óg agus aosta faoi lámh Easboig sa seipeál. Tóigeadh suas bailiúchán i gcaitheamh an Aifrinn chun a taobh istigh den seipeál a chríochnú agus bhí an tAth. Ó Gráda an-sásta leis an lá.

Bhí an obair mhór déanta — seipeál breá curtha ar fáil in am a raibh bochtaineach ar gach taobh. Ba ghearr go mbeadh ar an sagart paráiste bocht aghaidh a thabhairt ar an ngorta agus ar léirscrios an ghorta. Cuireadh roinnt athraithe beaga ar an seipeál ina dhiaidh sin. Cuireadh síléail adhmaid leis in aimsir an Chanónaigh Uí Liatháin, cuireadh clog ar an bhinn thoir agus ar ndóigh, deineadh feabhsúchán mór le linn don Ath. Seán De Bláca a bheith anseo. Is iomaí cor atá curtha ag an saol de ó 1844. Is iomaí stoirm, gála, brón agus áthas, breith agus bás atá feicithe ag na ballaí ach mar sin fhéin, seasann sé go daingean, láidir fós mar chuimhneachán ar an muintir a d'fhág mar oidhreacht againn é.

**Seán Ó Mainnín
An Cnoc**

LIOS NA GRÉINE

Dé hAoine 3 Meitheamh rinne an Dr Oirmh. Éamonn Ó Cathasaigh Easpag na Gaillimhe an oscailt oifigiúil ar Lios na Gréine, an t-áras nua i gCor na Rón. Teach fairsing slachtmhar é a bhfuil an fhéile, an cineáltas agus an Chríost-aíocht le mothú ann.

Tá trí ghrúpa páirteach in imeachtaí an tigh seo: (1) Siúracha na Carthannachta ó Ionad Eoin Pól II ar an mBaile Bán a thugann gasúir lagintinneacha amach ann ar saoire; (2) scéim Saoire Gréine Teaghlaigh na Gaillimhe (Galway Sunshine Family Holiday Scheme) a chuireann laethe saoire ar fáil do theaghlaigh nach bhfuil in ann saoire a chur ar fáil dóibh féin ar chúis amháin nó ar chúis eile; (3) Comhairle Óige Deoise na Gaillimhe a reachtaíleann cúrsaí le

(ar lean ó leath. 4)

dá bhfuil ann is gearr a seasfaisiad an t-ár sin. Milleadh an dúlra ceann de chuireanna móra na linne seo. Ach maidir le aithne chearta a chur ar na daoine, sílim an té a bhfuil préamhacha doimhne aige ina chultúr dúchais féin gur furasta dhó dreamanna eile a thuiscint. Is cuimhneach liom lá agus mé i mOiseórach ag teacht anoir bóithrín treasa na nAille. Sheas mé ag an nGarraí Ard (garraí ar dearnadh spraoi ann fadó!). Na Dromanna Rua agus Scaillp a'Chuit soir uaim. Cloch a'tSeagail taobh thiar (cuirfidh mé geall go lonnóidh an chuach ar Chloch a'tSeagail arís i mbliana agus í ag

cinnirí óga a thraenáil. Beidh na cinnirí seo ag cabhrú leis an obair atá ar siúl ag an dá ghrúpa eile.

Cuirtear fíorchaoín fáilte roimh mhuintir na háite sa teach. Tá sé seomra codlata, seomra bidh, seomra suite, cistín agus seomra folca ann.

Cheana féin airíonn muintir an tigh go bhfuil rud amháin in easnamh orthu — seomra fairsing ina bhféadfadh siad oícheanta cheoil agus siamsaí in éindigh le muintir na háite a bheith acu.

Nar dheas an rud é go dtiocfadh muidne, pobal Chois Fharráige i gcabhair orthu leis an seomra a chur ar fáil!

cuacháil). Dúirt mé liom féin an lá sin gur chuma céard a d'fhoghlumeóinn go deo nó cibé áit a gcasfaí mé gur ansin a bheadh mo phréamhacha. Níor tháinig aon athrú intinne orm ariamh ó shoin. Tá muintir an bhaile, nó a macasamhail, amuigh anseo chuile áit; mara bhfuil níl duine sa mbaile in aon áit, déarfainn. Is minic a chuimhním ó tháinig mé don tír seo ar an gcaint a chaith Johnny Chóil Mhike sa drama fadó: 'Mar a chéile muid'. Is fíor í an chaint sin. Ina dhiaidh sin féin, bí cinnte nach mbeidh aon locht ar an gcuairt abhaile faoi cheann cúpla bliain nó trí, slán beo dhúinn uilig. Faoi choimrí Dé agus Mhuire sibh.

CUMANN MICHEÁL BREATHNACH

Céard é Cumann Micheál Breathnach? Scata buachaillí óga ag dul timpeall ag ciceáil liathróide? Cúpla duine ag dul timpeall ag díol ticéidí nó ag iarraidh airgid le haghaidh seo nó siúd gach re seachtain. Ar ndóigh níl tada eile le déanamh ag a bhfurmhór ar aon nós!

Cé go ndeineann an Cumann na neithe sin ar ndóigh, ba mhaith liom a mhíniú san alt seo go bhfuil i bhfad níos mó ná sin i gceist. Ba mhaith liom freisin díriú ar an bpáirt a d'fhéadfadh 'Na Breathnaigh' a imirt i bhforbairt an pharóiste.

Sé an Cumann áitiúil bunaonad Chumann Lúth Chleas Gael. Mar bhall d'eagraíocht náisiúnta tá an Cumann áitiúil freagrach freisin as príomhaidhmeanna na heagraíochta sin a chur chun cinn, ar nós:

1. na cluichí náisiúnta mar peil, iomáint agus liathróid láimhe a chothú agus a fhorbairt
2. an Ghaeilge a chur chun cinn
3. tacaíocht a thabhairt den chultúr Gaelach
4. tacaíocht a thabhairt d'fhorbairt pobail
5. tacaíocht a thabhairt do thionscal Éireannach.

Dáiríre, is mionlach beag sa pharóiste atá ag plé go díreach le cúrsaí peile. Is mionlach iad mar sin féin go b'fhéadfadh an-tábhacht a bheith leo. Tá timpeall 90 peileadóir sa Chumann faoi láthair ón aois-ghrúpa faoi 14 bliain ar aghaidh. Ansin tá dornán beag daoine atá gníomhach i riarachán an Chumainn (iad siúd a bhíonn ag díol na dticéidí!). Gach bliain toghann na baill coiste agus oifigí chun imeachtaí an Chumainn a eagrú. Tá Cumann Micheál Breathnach dá stiúradh ag coiste de 14 i mbliana. Le obair an choiste a dhéanamh níos éifeachtaí bunaíodh roinnt Fochoistí, mar shampla, fochoiste staire atá bunaithe chun stair an Chumainn a scríobh, agus fochoiste riaradh na páirce a bhreathnaíonn i ndiaidh riaradh na páirce ó thaobh cluichí agus rl. Tá imeachtaí eile seachas peil dá reachtaíl ag coistí eile, mar shampla Coiste na Páirce a bhí freagrach as an bpáirc a chur ar fáil i dtosach agus a bhfuil pleananna forbartha eile aige freisin. Breathnaíonn an Coiste Liathróid Láimhe i ndiaidh cúrsaí liathróid láimhe.

Tá sé fhoireann ón ngrád faoi 14 bliain ar aghaidh go dtí an grád Idirmheánach ag an gCumann i mbliana. Tá daoine éagsúla ag breathnú i ndiaidh na bhfoirne

seo agus b'fhéidir nár mhiste a mhíniú go soiléir céard a chiallaíonn sé sin i gcúpla cás. Tógfaidh mé an fhoireann faoi 16 bliain mar shampla amháin. Bíonn cluichí gach seachtain (tráthnóna Déardaoin) ag na buachaillí seo ar feadh sé seachtainí i rith an tSamhraidh. Ina theannta sin bíonn gá iad a thabhairt ag traenáil uair nó dhó i rith na seachtaine. Is minic go mbíonn imreoirí scaipithe ó cheann ceann an pharóiste (Seana Féistín go Boluisce). Bíonn deacrachtaí iompair leis na daoine óga i gcónaí cheall carrannaí a bheith acu féin. Má deirim gur ghlac fear amháin as an gCumann an obair seo air féin le roinnt blianta tuigfidh sibh gur mór an iarracht é.

Bíonn fadhbanna de shaghas eile ag baint le riaradh fhoireann daoine fásta. Bíonn an séasúr imeartha fada agus freisin bíonn a lán ama agus iarrachtaí le cur isteach i gcúrsaí traenála. Tá riaradh na bhfoirne Idirmheánach agus Sóisireach faoi bheirt "bhainisteoirí" i mbliana agus níl ualach éasca orthu siúd ach oiread. Sé an fhoireann Idirmheánach an fhoireann is tábhachtaí sa Chumann agus tá sé mar aidhm againn ar fad ar ndóigh go rachadh an fhoireann seo ar ais i ngrád na sinnsear arís áit a raibh sé cúpla bliain ó shoin. Tá cretalach na foirne seo déanta suas ón bhfoireann cáiliúil mionúir a bhuaigh Craobh an Chontae faoi dhó i 1976 agus 1977. Cé go bhfuil roinnt imreoirí ón bhfoireann sin nach bhfuil linn anois, farafor, tá an mianach sa bhfoireann cáil a bhaint amach den Chumann athuair.

Tá dlúth bhaint idir an fhoireann Sóisir agus an fhoireann Idirmheánach. Cé nach bhfuiltear ag súil le aon rud iontach ón bhfoireann Sóisir i mbliana tá tábhacht leis go príomha ar dhá chúis (1) tugann sé deis go imreoirí óga a gcumas peileadóireachta a fheabhsú agus b'fhéidir áit a dhéanamh dóibh féin ar an bhfoireann Idirmheánach. B'fhéidir go gcaillfí ar fad iad don Chumann murach an deis seo. (2) Tugann sé deis fresin do na 'sean leads' corr chic a bhualadh i gcónaí agus ligint orthu féin go bhfuil siad níos óige ná tá siad!

Níl dearmad dá dhéanamh ag an gCumann ach oiread ar ghasúir na bunscoile. Múineann baill den Chumann na scileanna imeartha dóibh gach Satharn. Is obair fíor-thábhachtach é seo agus níl amhras ach go mbeidh na torthaí le feiceáil sna blianta atá romhainn.